

İHTİYAÇ MI İSRAF MI?

İslâm denge dinidir. O, her şeyde, her konuda, her zaman ve her yerde ölçülü, dengeli olmayı emreder. Zaten İslâm, insandaki sevgi-nefret, hilim-öfke gibi özellikleri bile dengeli bir biçimde yönetmek için gelmiştir. Büyük İmam Gazâlî'nin bir eserinin adı, *el-iktisâd fi'l-İtikâd*'dir. Bunun anlamı, *İnançta Ölçülü Olmak*'tır. Dolayısıyla iktisat, yalnızca ekonomik hayatta ölçülü olmak demek değildir.

İslâm, inançta, ibadette, ahlakta ve diğer tüm muâmelelerde ölçülü olmayı ister. Her konudaki aşırılığı her zaman yasaklar. Sürekli namaz kılmayı-oruç tutmayı da yasaklar, öfkelenilmesi gereken yerde hoş görmeyi de yasaklar; nefret edilmesi gereken şeyleri sevmeyi de. Öyle ki Kur'ân, yürüyüşte, sesi kullanmada bile iktisatlı, ölçülü olmayı ister bizden.

Yüce Allah, kulları için sınırları belirlemiş ve bu ilâhî sınırların/yasaların çiğnenip aşılmamasını istemiştir:

“Ey inananlar! Allah'ın size helâl ettiği temiz şeyleri haram kılmayın, sınırları da aşmayın, doğrusu Allah aşırı gidenleri sevmez.”¹

“Kim Allah'a ve Peygamberine başkaldırır ve yasalarını aşarsa, onu, temelli kalacağı cehenne sokar. Alçaltıcı azap onadır.”²

“Bunlar, Allah'ın koyduğu sınırlardır; inkâr edenler için can yakıcı azap vardır.”³

“Bunlar, Allah'ın sınırlarıdır. Allah'ın sınırlarını kim aşarsa, şüphesiz, kendine yazık etmiş olur.”⁴

“Ey Âdemoğulları! Her mescide güzel elbiselerinizi giyinerek gidin; yiyin için fakat israf etmeyin, çünkü Allah müsrifleri sevmez.”⁵

Allah'ın gözde kullarının temel özellikleri anlatılırken şöyle buyrulur: *“Onlar, harcadıkları zaman ne israf ederler ne de cimrilik, ikisi arasında orta bir yol tutarlar.”⁶*

Yine Kur'ân, Hz. Lokman'ın oğluna öğütlerini hatırlatırken onun şahsında hepimizin adımlarımızı ve seslerimizi yönetmemizi bizden ister: *“Yürüyüşünde ölçülü ol; sesini kış. Seslerin en çirkini şüphesiz merkeplerin sesidir.”⁷* Yine pek çok âyet, nazarların yönetilmesini emreder: *“Mü'min erkeklere söyle; gözlerini bakılması yasak olandan çevirsinler, mahrem yerlerini korusunlar. Bu, onların arınmasını daha iyi sağlar. Allah yaptıklarından şüphesiz haberdardır... Mü'min kadınlara da söyle; gözlerini bakılması yasak olandan çevirsinler, iftelerını korusunlar.”⁸* *“Allah gözlerin hâinliğini ve gönüllerin gizlediğini bilir.”⁹*

Hayatımızdaki İsrâf Çeşitleri

İsrâf, ölçsüzlük, nimeti gereksiz ve aşırı tüketmektir. İsrâf, normal sınırı aşmak, aşırılığa kaçmaktır. İsrâf yalnızca ekonomik alanda olmaz. Hayatımızı kuşatan pek çok israf çeşitleri vardır. Şöyle ki:

1- *Nimet israfı/Nânkörlük.* Nân Farsça'da ekmek demektir. *Nânkör*, ekmek nimetini görmezden gelmenin adıdır. Nimetlerin en önemlisi ekmek üzerinden bu kavram meşhur olmuştur. Ekmek gibi bir nimeti görmezden gelen, onun kıymetini bilmeyen, onu yersiz tüketen, onu çöpe atan bir kimse diğer nimetlere neler yapmaz ki. Ancak nânkörlük yalnızca ekmek nimetini görmezden gelmek yahut onu aşırı tüketmek veya ekmeği çöpe atmak demek değildir. Bütün nimetler için söz konusudur. Kim hangi nimeti görmezden gelirse, o nimetin asıl sahibini unutursa, nimetin kadr ü kıymetini bilmezse, nimeti nimet sahibinin ölçüleri doğrultusunda kullanmazsa nânkörlük etmiş olur. Nimete nânkörlük, onun asıl sahibi Yüce Allah'a nânkörlüktür aslında.

Nimete nânkörlük, *küfrân-ı nimet* olarak isimlendirilir. Küfrân-ı nimet, küfür kavramı ile yakından ilgilidir. Sürekli faydalandığı halde Allah'ın nimetini görmezden gelen kimse, Yüce Allah'ın âyetlerini ve zâtını da görmezden gelmeye başlar. Bunun için nânkörlük ile küfür arasında

yakın ilişki vardır. Nânkörlük tedâvî edilmezse insanı küfre götürür. Kâfırlar, nankör kimselerdir.

Tüketim Çılgınlığı

Günümüz insanın en temel sorunlarından biri olan tüketim çılgınlığı da nânkörlük türlerindedir. İhtiyacı olmayan herhangi bir şeyi zarurî ihtiyaç görüp sonra da onu elde etmek için fakir fukaranın hakkı olan paraları onlara yatırmak bu çılgınlığın sonucudur. Tüketim çılgınlığının sonucu geliştirilmiş büyük mağazalar, bir nevi *tüketim mabedleri* olarak insanları yaratılış gâyelerinden ve Yaratıcılarından alıkoymaktadır. O merkezlerde, dünyahıkların cazibesıyla kendilerini kaybeden insanlar, helâl haram ölçülerini unutup Yüce Rabbin sınırlarını aşabilmekte, ilâhî yasaları hiçe sayarak her türlü yolu meşru görebilmektedirler. Bizim için hayati önem taşımayan bir malı, eşyayı, ev yahut arabayı elde etmek uğruna nice namazlarımız geçiyorsa yahut vaktin son anında alelacele kılınan namazlar dolduruşu geliyorsa, fantezi alışveriş sarhoşluğu içerisinde

açlıktan ölmekle burun buruna gelmiş kardeşlerimiz hiç aklımıza gelmiyorsa durumumuzu gözden geçirmemiz gerekmektedir.

Elbette İslâm, imkân sahibi kimselerin helâl ve meşrû ölçüler içerisinde dünya nimetlerinden faydalanmasını yasaklamaz. Ama bu konuda da ölçülü olmayı sürekli emreder. Hayat düsturumuz Kur’ân bu konudaki uyarılarıyla doludur:

*“Ey inananlar! Hahamlar ve rahiplerin çoğu, insanların mallarını haksızlıkla yerler. Allah yolundan alıkoyarlar. Altın ve gümüşü biriktirip Allah yolunda sarf etmeyenlere can yakıcı bir azabı müjdele.”*¹⁰

*“Ey inananlar! Sizi, mallarınız ve çocuklarınız Allah’ı anmaktan alıkoymasın; böyle olanlar hüsrana uğrayanlardır.”*¹¹

Yine Kur’ân, Allah’ın has kullanımı tanıtırken şöyle buyurur: *“Bunları ne ticaret ve ne de alış-*

*veriş Allah’ı anmaktan, namaz kılmaktan, zekât vermekten alıkoyar. Bunlar, gönüllerin ve gözlerin döneceği gündün korkarlar.”*¹²

2- Zaman israfı. Zaman, Yüce Yaratıcının bize bahsettiği en önemli nimettir. Gecesiyle gündüzüyle bütün dilimleriyle zaman, en büyük nimet ve en büyük ilâhî emânettir. Zamanı kendisinde emânet olarak gören mü’min, onu asla israf etmez. Çocukluğu, gençliği, ihtiyarlığı, mesaisi tatili ile zamanı en güzel şekilde değerlendirmeye gayret eder. Zamanı değerlendirmek, onu bereketlendirmek demektir. Bir öğretmen için ders saati, bir vaiz için va’z zamanı, bir konuşmacı için konuşma süresi, bir çalışan için iş saati onda emânettir ve onu en verimli şekilde kullanmakla yükümlüdür. Zamanı kirletmemek, tüketmemek, kokutmamak lazımdır. Şairin dediği gibi:

*Zamanı kokutanlar, mürteci diyorlar bana
Yükseldik sanıyorlar, alçaldıkça tabana!*

Unutmayalım ki Allah’ın ölçüleri içerisinde değerlendirilemeyen zamanlar, müsrifçe harcanan ânlardır. Aslında günlük kılınması gereken beş vakit namaz, zamanı planlayan ve ilâhî ölçülere göre değerlendirilmesini sağlayan en önemli ölçüttür.

3- Seçkin insanların zamanını israf etmemek. Herkesin zamanı önemlidir, ancak topluma yön veren insanların zamanı daha da önemlidir. Zira onların zamanını çalmak, onları gereksiz yere meşgul etmek zararı, yalnızca onlarla sınırlı kalmayan bir israf çeşididir. Çünkü bizim israf ettiğimiz zamanlar, başka insanların hayrına bir kısım işlerin planlanıp yapılacağı zamanlardır. Bunun için Yüce Allah, basit meseleler için özel görüşme talebinde bulunarak Peygamberinin zamanını çalmak isteyenleri engellemek için, onunla görüşmek isteyenlere, görüşme talebinden önce tasaddukta bulunmalarını istemiştir. *“Ey inananlar! Peygamberle hususi olarak konuşacağınızda, bu konuşmanızdan önce fakirlere sadaka veriniz; bu, sizin daha iyi ve daha temiz olmanız içindir.”*¹³

4- Mekân israfı. Neresi olursa olsun bulunduğumuz mekânlar da bizde emânettir, onları da yerli yerince kullanmamız gerekir. Evlerimiz, işyerleri-

miz, tatilimizi geçirdiğimiz mekânlar, hepsi nimettir ve yerli yerince kullanılmalıdır. Bugün kocaman evleri, gereksiz eşyalarla doldurup oturacak yer bırakmayanlar, misafir kabul edemeyenler, maddî ve mânevî pisliklerle mekânları kirletenler bu israf çeşidini hatırlamalıdır.

Kullanmadığımız Eşyalar

5- Eşya israfı: Kullandığımız bütün eşyalar bizde emânettir. Onları bize emânet edilen nimetler olarak görmek ve ona göre değerlendirmek zorundayız. Bugün çöpe atılan bunca nimetler, evlerimizin çatılarında yahut bodrumlarında biriktirdiğimiz kullanmadığımız bunca eşyalar bu israf çeşidinin içerisinde girmektedir. Onlardan da sorumluyuz. Onlar âtil halde orada dururken, onlara muhtaç durumda olan birçok insanın olduğunu hatırlamalıyız.

6- Çoluk çocuğun israfı. Çoluk çocuğumuz bize emânettir. Onların da asıl sahibi Yüce Allah’tır. Onları, O’nun ölçüleri dışında istihdam ediyorsak bu da onların israfı demektir. Onları hayata, geleceğe hazırlarken, iş ve eş seçimlerini yaparken onları israf etmemeye, ilâhî ölçüleri aşmamaya yönlendirmeliyiz. Maiyetimizde çalıştırdığımız kimseler için de durum benzerdir.

İsrafçılar, şeytanın kardeşleridir. Onun için Müslüman, bir akarsuyun kenarında da olsa, o sudan abdest alırken bile suyu ölçülü kullanır, israf etmez. “Nasıl olsa koskoca akarsu, benim kullanmamla eksilmez.” Demez; “Hem ben abdest alıyorum, ibadete hazırlanıyorum.” diye mazeret üretmez. Onun akarsudan abdest alırken bile suyu ölçülü kullanması, aslında her alanda ve her konuda iktisatlı olmaya kendini programlamak içindir. *“O halde ey iman edenler! Allah’ın nimetlerinden istifâde ediniz, ancak israf etmeyiniz. Zira Allah, ölçüyü aşanları sevmez, onlara merhamet nazarıyla bakmaz!”*

Dipnot

*Prof. Dr.

1	5/Mâide, 87.	6	25/Furkân, 67.	11	63/Münâfikûn, 9.
2	4/Nisâ, 14.	7	31/Lokmân, 19.	12	24/Nûr, 37.
3	58/Haşr, 4.	8	24/Nûr, 30-31.	13	58/Mücâdele, 12.
4	65/Talâk, 1.	9	40/Mü’min, 19.		
5	7/A’raf, 31.	10	9/Tevbe, 34.		